

Səbinə Ağamehdi qızı Bəşirova

UOT: 338.43; JEL: R 20

Aqrar sektorda istehsalın inkişaf perspektivlərinin ekonometrik modellər əsasında qiymətləndirilməsi

Xülasə

Məqalədə, kənd təsərrüfatında baş verən regional proseslərin araşdırılmasında və kənd təsərrüfatı müəssisələrinin perspektivli inkişafının proqnozlaşdırılmasında tətbiq edilən ən səmərəli üsullardan biri olan ssenari üsullarından bəhs edilmiş və onların geniş təhlili verilmişdir. Həmçinin, innovasiyaların tətbiqinin kənd təsərrüfatı müəssisələrində iqtisadi imkanları əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirməsi qeyd edilmişdir. Innovasiya ssenarisi əsasında kənd təsərrüfatı istehsalının iqtisadi inkişaf effektlərini qiymətləndirməyə imkan yaradan fond təchizatının istehsal səviyyəsi və innovasiya proseslərinə təsirinin multiplikativ effektinin təyin olunmasında iqtisadi-riyazi model təklif edilmişdir.

Açar sözlər: innovasiya, kənd təsərrüfatı istehsalı, ekonometrik model, innovativ inkişaf xətti, iqtisadi effekt

Giriş

Aqrar sahə istər inkişaf etmiş, istərsə də inkişaf etməkdə olan bütün ölkələrdə əhalinin gündəlik qida tələbatını ödəməsi, sənayeni xammalla təmin etməsi və sənaye məhsullarına tələb yaratması, ÜDM və ixracatda rolu baxımından daima digər sahələrdən üstün olmuşdur. Əhalinin sayı ilə kənd təsərrüfatına yararlı torpaqların inkişafı tərs mütənasib olduğundan məhsuldarlığın artırılması məsələsi indiki vaxtda daha çox önəm kəsb etməyə başlamışdır. Bu məsələni uğurla həll etmək üçün aqrar sahənin inkişafı və dayanıqlılığının təmin edilməsi məsələsi bioloji, ekoloji, iqtisadi və sosial amillərlə birgə qiymətləndirilməlidir [8]. Ölkədə kənd təsərrüfatının inkişafına yeni təkan vermək və onun modernləşdirilməsini sürətləndirmək, aqrar sektorda mövcud problemlərin həllinə sistemli və kompleks yanaşmanı təmin etmək, bu sahəyə dövlətin inzibati və maliyyə resurslarını səmərəli şəkildə cəlb etmək və ölkənin aqrar potensialını geniş təbliği məqsədilə Prezident İlham Əliyevin sərəncamı ilə 2015-ci il Azərbaycanda Kənd Təsərrüfatı ili elan edilmiş və dövlət başçısının 3 aprel 2015-ci il tarixli sərəncamı ilə bununla bağlı tədbirlər planı təsdiq edilmişdir. Ölkənin əsas aqrar sahəsi bitkiçilik, meyvəçilik, üzümçülük, çayçılıq, pambıqçılıq, heyvandarlıq və başqa sahələrdir [7]. Bunu nəzərə alan Prezident Cənab İlham Əliyev ölkə iqtisadiyyatını daha da yaxşılaşdırmaq məqsədi ilə respublikanın ən aparıcı sahələrinin – pambıqçılığın, üzümçülüyn, çayçılığın, baramaçılığın inkişaf etdirilməsi sahəsində kompleks tədbirlərin hazırlanması və həyata keçirilməsinin təmin edilməsi istiqamətində konkret tapşırıqlar vermişdir. Kənd təsərrüfatı inkişafının ərazi problemlərinin tədqiqi iqtisadi, riyazi-statistik və s. üsullara əsaslanan kompleks yanaşmanın işlənilməsi tələb edir. Belə yanaşma kənd təsərrüfatı sistemlərinin sosial-iqtisadi inkişaf zəmininin və təbiət potensialının daha dolğun istifadə edilməsi məqsədlərinə xidmət edir. Bu da öz növbəsində sahənin sosial-iqtisadi və ekoloji problemlərini vəhdət şəklində həll etməyə imkan verir.

Kənd təsərrüfatının inkişaf problemləri

İqtisadiyyatın inkişafının mühüm sahəsi olan kənd təsərrüfatı qeyri-neft sektorunun tərkib hissəsi kimi vacib əhəmiyyət kəsb edir. Azərbaycanda sürətli iqtisadi inkişafın

başlaması nəticəsində aqrar sahənin daha da inkişaf etdirilməsi üçün görülən tədbirlər də genişlənilib. Aqrar sahənin inkişafı Azərbaycan Prezidentinin iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi strategiyasının başlıca istiqamətlərindən birini təşkil edir. Belə ki, ölkə əhalisinin təxminən 1,5 milyon nəfərinin aqrar sektorda çalışması baxımından bu sahənin inkişaf etdirilməsi həm də qeyri-neft sektorunun inkişafı, işsizliyin və yoxsulluğun azaldılması baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb etməkdədir. Kənd təsərrüfatının müxtəlif sahələrində fəallığın artırılması üçün stimullaşdırma həyata keçirilməlidir ki, bu sahədə məşğul olan fərdi təsərrüfat subyektləri, kəndli fermer təsərrüfatlarının səmərəli işləməsinin, eləcə də ölkənin kənd təsərrüfatı məhsulları ilə təmin olunmasında, ərzaq təhlükəsizliyinin təminatlı olmasında böyük rol oynasın. Bu gün üzümçülüyn, pambıqçılığın, tütün plantasiyalarının salınması, iri və xırda buynuzlu heyvandarlığın, balıqçılığın dəstəklənməsi, əlbətdə gələcəkdə öz səmərəli nəticələrini verəcək Azərbaycan dövləti aqrar sahədə qanunvericilik bazasını təkmilləşdirməklə, daha mütərəqqi iqtisadi hüquqi baza yaratmaqla aqrar sahənin tərəqqisini hədəfdə saxlayır. Çünki davamlı iqtisadi inkişafa gedən yol ərzaq təhlükəsizliyinin təmin olunmasından keçir. Dünyada baş verən dəyişkənli mühit və geosiyasi gedişat güclü dövlətlərlə yanaşı, doğru iqtisadi siyasət yürüdən və ərzaq təhlükəsizliyini hədəfdə saxlayan ölkələr üçün də elə də təsir göstərmir, inkişafını ləngitmir. Aqrar sahənin inkişafı yoxsulluğun azaldılması və regionların sosial-iqtisadi inkişafına dair qəbul edilən dövlət proqramlarında aparıcı yeri tutub. “2003-2005-ci illər üçün Azərbaycan Respublikasında yoxsulluğun azaldılması və iqtisadi inkişaf üzrə Dövlət Proqramı”, “Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı üzrə Dövlət Proqramı (2002-2005-ci illər)”, Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramları və digər qəbul olunmuş sənədlərdən irəli gələn vəzifələrin yerinə yetirilməsi, o cümlədən fermerlərə maliyyə və texniki dəstəyin göstərilməsi, sahibkarlığın inkişafı, regionlarda infrastruktur layihələrinin həyata keçirilməsi əhalinin istehlakında yerli məhsulların xüsusi çəkisinin artmasını təmin edib. Azərbaycan Respublikasında regionların sosial-iqtisadi inkişafı proqramlarında əsasən regionlarda işsizliyin aradan qaldırılmasına və ərzaq təhlükəsizliyinin təmin olunmasına yönəldilib. Bu problemlərin həlli aqrar sahənin inkişaf strategiyasının əsasını təşkil edir və aqrar sektorla sıx bağlıdır.

Aqrar sektorun inkişafı və ərzaq məhsullarının istehsalının artırılması üçün yeni texnologiyaların və müasir texnikanın cəlb edilməsi həlledici əhəmiyyət kəsb edir. Kənd təsərrüfatında çalışan əhali üçün mineral gübrələrin, texnoloji avadanlıqların, tinglərin, buğda toxumlarının, cins damazlıq heyvanların ölkəyə gətirilib istehsalçılara çatdırılması dövlətin başlıca məqsədlərindəndir. Aqroservislər yaratmaqla əhalinin müxtəlif növ kənd təsərrüfatı texnikasına olan tələbatın ödənilməsi ilə, eləcə də bu sahə üçün önəmli olan, məhsuldarlığın artmasında müstəsna rol oynayan gübrələrin qiymətində daha çox güzəştə getməklə, heyvandarlıq sahəsinin inkişafı üçün damazlıq və daha məhsuldar heyvan cinslərinin ölkəmizə gətirilməsi hevandarlıq ilə məşğul olan təsərrüfat subyektlərinin böyük marağına səbəb olur. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi tərəfindən qəbul edilmiş qanunlar və Azərbaycan Prezidenti tərəfindən verilən fərman və sərəncamlar kənd təsərrüfatının inkişafını sürətləndirəcək və ölkəmizin ərzaq təhlükəsizliyinin təmin olunmasına mühüm töhfə verəcəkdir [10].

Əhalinin ərzaqla etibarlı təminatına yönələn dövlət siyasətinin nəticəsi olaraq 2003-cü ildən sonra aqrar sektorda inkişaf davamlı tendensiya çevrilib. 2003-2007-ci illər ərzində aqrar bölmədə real artım orta hesabla ildə 4,5 faiz təşkil edirdi. Bu tendensiya sonrakı illərdə də davam edib. 2011-ci ildə bitkiçilik məhsulları istehsalı 9,4 faiz, heyvandarlıq məhsulları istehsalı 3,6 faiz və kənd təsərrüfatının ümumi məhsulu 6,8 faiz artıb. 2012-ci ilin 9 ayın yekunlarına əsasən isə kənd təsərrüfatı sahəsində 6,3 faiz artım əldə olunmuşdu. Həmçinin

ötən illə müqayisədə taxıl istehsalı 1,6 faiz, o cümlədən buğda istehsalı 1,7 faiz artıb. Statistik göstəricilərə görə kənd təsərrüfatı Azərbaycana ÜDM-in 5,4%-ni verir. Burada əsas fondların 7,9%-i, məşğul əhəlinin isə 38%-i cəmlənib. Hazırda bu sahədə 24000 müəssisə, 2800 fərdi sahibkar, 10000 ailə fermer təsərrüfatı fəaliyyət göstərir və 550 emal müəssisəsi işə salınıb. Kənd təsərrüfatında artım tendensiyasını saxlamaq üçün dövlət tərəfindən bu sahəyə yönələn subsidiya və güzəştli kredit siyasəti yürüdüldü. Elmi tədqiqat institutlarında istehsal olunmuş məhsuldar toxumların dəyərinin isə 30-40 faizi dövlət tərəfindən ödənilir. Fermerlərə yanacaq 50% endirimlə satılır, onlar gübrələri dəyərinin 50-75%-nə alırlar. Bu maddi yardımlar kənd təsərrüfatı məhsullarının idxaldan asılılığını əhəmiyyətli dərəcədə azaldır. İqtisadi İnkişaf Nazirliyinin Sahibkarlığa yardım milli fondu tərəfindən verilən vəsaitlərin əsas hissəsi də kənd təsərrüfatına yönəlib. Həmçinin ət, süd və yağ istehsalında artıma nail olmaq üçün ölkəyə damazlıq heyvanların gətirilməsi üçün xüsusi proqram var. Bu proqram əsasında Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi dövlət vəsaitləri hesabına Avropa ölkələrindən indiyədək 5 mindən çox damazlıq heyvan gətirib, proses gələcəkdə də davam edəcək. Gətirilən heyvanların hamısı lizinq yoluyla kəndlilərə verilib. Digər fəaliyyət sahəsi iri fermer təsərrüfatlarının yaradılmasıdır və prezidentin tapşırığına əsasən yaxın illərdə ölkədə 50 iri taxılçılıq təsərrüfatı formalaşdırılmalıdır.

Hazırda Azərbaycanda aqrar sektorun inkişafı əhəlinin əsas kənd təsərrüfatı məhsullarına olan tələbatını (bəzi məhsullara görə artıqlaması ilə, bəzi məhsullara görə böyük ölçüdə) ödəməyə imkan verir və mütəxəssislərə görə ərzaq təhlükəsizliyinin təmin olunması baxımından orta səviyyədə qiymətləndirilir. Azərbaycan kənd təsərrüfatının inkişafı baxımından böyük potensiala malik ölkələrdən hesab olunur və ardıcıl xarakter daşıyan dövlət siyasətinin davam etdirilməsi bu sahədə gələcəkdə 2-3 dəfəlik artıma nail olmağa imkan verə bilər. Bu gün aşağıdakı problemlərin həlli istiqamətində tədbirlərin görülməsinə ehtiyac var:

- yem təminatının vəziyyətini daha da yaxşılaşdırmaq üçün təkrar əkinin həyata keçirilməsini stimullaşdırmaq məqsədilə müvafiq tədbirlərin görülməsi;
- ölkədə toxuma olan tələbatın dayanıqlı şəkildə ödənilməsinə təmin etmək məqsədilə Toxum Fondunun yaradılması;
- kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarına yanacaq və motor yağlarına görə yardımların həcminə bir daha baxılması;
- tam istifadəsiz hala düşmüş və təmir edilməsi iqtisadi cəhətdən səmərəli olmayan texnikalara dair müvafiq qərarın qəbul olunması;
- mülkiyyətində olan torpaq sahələrindən istifadə etməyən torpaq sahiblərinə qarşı müvafiq tədbirlərin görülməsi.

Qeyd edək ki, dünyada əhəlinin sürətlə artdığı, təbii ehtiyatların tükəndiyi bir şəraitdə əhəlinin ərzaq təhlükəsizliyi məsələsi daha kəskin şəkildə özünü göstərir. Bu problemin həlli ilk növbədə yoxsulluğun azaldılması, ərzaq təminatının və ərzaq məhsullarından istifadənin səmərəsinin artırılması ilə bağlıdır. Hazırda ölkəmizdə makroiqtisadi sabitliyin qorunub saxlanması, enerji və ekoloji təhlükəsizliyin təmin olunması, iqtisadiyyatın diversifikasiyası, kənd təsərrüfatının inkişafı strategiyası uğurla həyata keçirilməsi sabaha ümidlə baxmağa imkan verir. Ərzaq təhlükəsizliyinin təmin olunması, daxili bazarın idxaldan asılılığının aradan qaldırılması, yerli istehsalın inkişafı məqsədyönlü siyasət buna təminat verir. Regionların sosial-iqtisadi inkişaf proqramlarından irəli gələn vəzifələrin yerinə yetirilməsi, fermerlərə maliyyə və texniki dəstəyin göstərilməsi, sahibkarlığın inkişafı, regionlarda infrastruktur layihələrinin həyata keçirilməsi kənd təsərrüfatı və ərzaq məhsullarının istehsalına müsbət təsir edir [9].

Kənd təsərrüfatının inkişafında ssenari üsullarının tətbiqi

Kənd təsərrüfatında baş verən regional proseslərin araşdırılmasında ən səmərəli üsullardan biri kənd təsərrüfatı müəssisələrinin perspektivli inkişafının proqnozlaşdırılmasında tətbiq edilən ssenari üsullarıdır. Bu üsullar hadisələrin daha gözləniləcək gedişatını, inkişaf səmtini və qəbul edilən qərarların mümkün ola biləcək nəticələrini qiymətləndirməyə imkan verir [1]. Araşdırılan vəziyyət üçün işlənib hazırlanan inkişaf ssenariləri bu və ya digər dəqiqlik dərəcəsi ilə mümkün ola biləcək inkişaf meyillərini, prosesə təsir edən amillərin qarşılıqlı əlaqəsini təyin etməyə imkan verir. Vəziyyətin bu və ya digər təsirlər nəticəsində gəlib çıxacaq bütün hallarını nəzərə alıb formalaşmasını mümkün edir. Bu üsul özündə kəmiyyət və keyfiyyət yanaşmalarını birləşdirir. Ssenarilər isə təkcə gələcəkdə arzu olunan və ya mümkün ola biləcək yeganə halı müəyyən etmir. O özündə gələcəyin xarakteristikasının araşdırıcı proqnozunu göstərir [5]. Müxtəlif inkişaf ssenariləri əsasında aparılan iqtisadi səmərə dəyərləndirmələri kənd təsərrüfatıda əmtəə istehsalçıları, dövlət idarə orqanları və investorlar tərəfindən qəbul edilən qərarların effektivlik dərəcəsinin artırılmasına gətirib çıxarır. Həm də bu dəyərləndirmələr hesabına maliyyə vəsaitlərinin qeyri-məqsəduyğun və qeyri-effektiv yollarla istifadə risklərini endirmək mümkün olur. İnkişaf ssenariləri nail olunan səviyyənin və kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalının təbii-iqtisadi şəraitinin qeydə alınmasına əsaslanır. Onlar kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı üçün mövcud olan resurslardan ən çox qəbul edilə biləcək və ən effektivli variantına üstünlük verməyə, onu müəyyən etməyə imkan verir [6].

Kənd təsərrüfatı müəssisələrinin inkişafında ətalət və innovativ ssenarilər

Kənd təsərrüfatı müəssisələrinin inkişafının ən optimal variantını seçmək məqsədi ilə biz bir neçə ssenari nümunəsini nəzərdən keçirək. Bu nümunələrə əsaslanaraq aqrar sahənin inkişaf variantlarını proqnozlaşdırmaq olar:

- ətalət ssenarisi – bu ssenari kənd təsərrüfatının inkişafında artıq oturmuş meyillərin qorunub saxlanmasını nəzərdə tutur, lakin, eyni zamanda təsərrüfatın innovativ üsulla aparılmasına lokal keçidi də özündə saxlayır;
- innovativ ssenari – bu ssenari innovasiya fəallığının artımı üçün bütün zəruri şərtlərin və şəraitin yaradılmasını və müvafiq olaraq kənd təsərrüfatı istehsalının sosial-iqtisadi inkişaf göstəricilərinin kökündən yaxşılaşdırılmasını nəzərdə tutur.

Ətalət ssenarisi mövcud vəziyyətə münasibətdə əsasən mühafizəkar münasibət prinsiplərindən çıxış edir, həm də özündə kənd təsərrüfatı müəssisələrinin inkişafı üçün daha əlverişsiz, az yararlığa malik olan daxili və xarici şərtlərin kombinasiyasını təcəssüm etdirir. Ətalət ssenarisi kənd təsərrüfatı müəssisələrində faktiki olaraq artıq bərqərar olmuş meyilləri özündə əks etdirir. Həmin meyillər qısamüddətli perspektivdə dəyişməz olaraq qalacaqdır. Bununla belə iqtisadiyyatın aqrar sektorunun ayrı-ayrı elementlərinin yaxşılaşdırılması lokal, yerli xarakter daşıyır. Bu aqrar siyasətin fəallaşdırılması və sahəyə maliyyə dəstəyinin artırılması hesabına böhrandan yavaş, tədricən çıxış yolunu bildirir. Hal-hazırda artıq bərqərar olmuş neqativ meyillər ən yaxşı halda yumşaldılacaq, lakin tam aradan götürülməyəcəkdir. Belə ki, bundan ötrü lazım olan innovativ amillər zəruri miqyasda işə cəlb oluna bilməyəcəkdir. Bu ssenarinin səciyyəvi cəhəti ondadır ki, kənd təsərrüfatı istehsalının bərpa edilməsinin ilkin dövrü elə göstəricilərə əsaslanır ki, onlara artıq ekstensiv inkişaf hesabına nail olunmuşdur. Və yalnız sonra intensiv inkişaf xarakteristikasına keçmək lazım gələcəkdir. Eyni zamanda, belə bir ehtimal mövcuddur ki, yaxın perspektivdə kənd təsərrüfatında hazırkı vəziyyətin qorunub saxlanılması labüd olaraq aqrar sahənin deqradasiyasına gətirib çıxaracaqdır. Ona görə kənd təsərrüfatının innovativ ssenarisini nəzərdən keçirmək daha məqsəduyğundur. Çünki bu ssenari aqrar məhsul istehsalının effektivlik səviyyəsinin əhəmiyyətli dərəcədə yüksəldilməsinin potensial imkanlarına

əsaslanır, qısamüddətli və ortamüddətli perspektivlərdə istehsal həcmının artımını müəyyənləşdirən pozitiv daxili və xarici amillərin əlverişli inkişaf imkanlarını nəzərə alır [4].

Kənd təsərrüfatında innovativ ssenarinin tətbiqinin üstünlükləri

Innovativ ssenari optimist meyillərə əsaslanır, kənd ərazilərinin aqrar sahələrinin inkişaf indikatoru kimi istifadə edilə bilər və bütün səyləri məhz bu istiqamətə yönəltmək lazımdır. Belə ssenari innovasiya fəallığının artımı üçün bütün zəruri şərtlərin və şəraitin yaradılmasını və kənd təsərrüfatı istehsalının sosial-iqtisadi inkişafının göstəricilərinin əsaslı yaxşılaşdırılmasını nəzərdə tutur. Kənd təsərrüfatı iqtisadiyyatının innovativ inkişaf tipinə keçirilməsi kənd təsərrüfatının investisiya cəlbediciliyi və effektivliyinin artırılması yolunda mövcud olan ən mühüm amillərdən biridir. Bu statistik yanaşma baxımından da öz təsdiqini tapmışdır. Həmin statistik yanaşma aqrar iqtisadiyyatın texnoloji inkişafı və intensivləşdirmə səviyyəsini səciyyələndirən amillərin qarşılıqlı təsirinin hesablanmasına əsaslanmışdır. Böhranın aradan qaldırılması təhlil edilən amillərin nəticə verə biləcək əlamətlər variasiyasına göstərdiyi təsiri dəqiqliyi ilə üzə çıxarmağa, həmçinin, iqtisadi fəallığın artırılma imkanlarını obyektiv olaraq qiymətləndirməyə imkan verir. Öz növbəsində istifadə edilən bütün amillərin və nəticələrin bir hektara nisbətə hesablanma ilə götürülməsi istehsalata tətbiq edilən amillərin yekun nəticələrə təsirinin düzgün təhlilinə gətirib çıxarır. Hesablamalarda iqtisadi-riyazi model aşağıdakı formulaya malikdir:

$$V = A \cdot F^{I_1} \cdot M^{I_2}$$

Burada:

V – 1 ha şumlanmış torpağa hesablanaraq realizə edilmiş məhsuldur;

F – 1 ha şumlanmış torpağa hesablanmış fond təchizatıdır;

M – 1 ha şumlanmış torpağa hesablanmış istehsal edilən məsrəflərdir;

I_1, I_2 – amillərin elastiklik indeksləridir;

A – nizamlama əmsəlidir.

Verilmiş bu növün multiplikativ nümunəsini tərtib etmək üçün onun A, I_1, I_2 kimi parametrləri müəyyən edilmişdir. Bu müəyyənləşdirmə ən kiçik kvadratlar üsulu (ƏKKÜ) üzrə xətti regressiv analiz əsasında aparılmışdır. Buna nail olmaq üçün nəzərdə tutulan funksiyanı xətti hala loqarifmaləşdirmə yolu ilə gətirmək lazımdır:

$$\ln(V) = \ln(A \cdot F^{I_1} \cdot M^{I_2})$$

Daha sonra, loqarifmaların xüsusiyyətlərindən istifadə edərək bu ifadəni xətti iki amilli regressiv nümunə şəklində təsəvvür edək:

$$\ln(V) = \ln(A) + I_1 \ln(F) + I_2 \ln(M)$$

Bu iqtisadi-riyazi modeldə istifadə edilən amillər indikativ əsasda verilmişdir (onların hesablamaları innovativ inkişafın səviyyəsini xarakterizə edən inteqral əmsəlin dəyərləndirilməsi üsulu çərçivəsində aparılmışdır[4]. Mövcud qarşılıqlı əlaqələri nəzərə alıb amil, korrelyasiya–regressiya təhlilləri əsasında bərqərar olan meyil və qanunauyğunluqları qoruyub saxlayaraq verilmiş iqtisadi-riyazi modelin tətbiq edilməsi kənd təsərrüfatı müəssisələrində istehsalın müxtəlif inkişaf variantlarını qiymətləndirməyə imkan yaradır. Belə ki, ikinci variantın göstəriciləri innovativ inkişaf üçün daha yaxşı uyğunlaşma zonalarına aid edilən rayonlar qrupuna, üçüncü variantın göstəriciləri isə innovasiya baxımından daha fəal olan ərazilərə müvafiq gəlir. Amillərin indikativ dəyərlərinin formulaya gətirilməsi innovasiya ssenarisi əsasında iqtisadi-istehsalat göstəricilərinin əhəmiyyətli dərəcədə yaxşılaşdırılmasını müəyyənləşdirməyə imkan yaradır. Bununla yanaşı, ətalətli inkişafın optimistik variantında innovasiya istehsalına lokal keçidin özü belə vəziyyətin yaxşılaşdırılmasına gətirib çıxarır. Lakin bu artım perspektivi olmayan, inkişafsız bir artımdır.

Nəticə

Aparılan tədqiqatlar göstərir ki, perspektiv baxımından, innovasiyaların hər yerdə tətbiq edilməsi kənd təsərrüfatı müəssisələrinin iqtisadi imkanlarını əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirir, onların sosial, iqtisadi və ekoloji effektivliyinin artırılmasına, istehsal edilən məhsul vahidi üçün sərf olunan pul vəsaitləri, maddi xərclərin, həmçinin, kənd təsərrüfatı məhsullarının resurs tutumunun azaldılmasına şərait yaradır. İnnovasiyaların geniş tətbiqi kənd təsərrüfatı məhsullarının rəqabətə davamlıq qabiliyyətini artırmış olur.

Ədəbiyyat

1. S.A.Bəşirova “Qeyri-xətti ekonometrik modellər əsasında Aqrar sektorda istehsalın inkişaf perspektivlərinin qiymətləndirilməsi”. Qlobal iqtisadi böhran şəraitində Azərbaycanın Davamlı İnkişafının təmin edilməsi - Respublika elmi-praktik konfrans, 2016, s.91-94.
2. İbrahimov İ. “H.Əliyevin Aqrar islahatlarının nailiyyətləri” “Azərbaycanın Dövlət Müstəqilliyinin bərpasının 25-ci ildönümü” Dövlət İdarəçiliyi, nəzəriyyə və təcrübə (xüsusi buraxılış), 2016, s.150-157.
3. Пожидаева Н.А., Зюкин Д.А. “Детерминирование точек инновационного роста как инструмент развития регионального сельскохозяйственного производства”, Региональная экономика: теория и практика. 2013. №26. с. 44-53.
4. Пожидаева Н.А., Зюкин Д.А. “Методика оценки инновационной активности сельскохозяйственных организаций”. Экономический анализ: теория и практика. 2013. №21. с. 32-39.
5. Бедануков М., “Методологические аспекты прогнозирования и планирования”. АПК: экономика, управление. 2005. № 9. с.26-32.
6. Стовба Е.В., “Разработка сценариев развития аграрного производства на уровне сельских территорий”. Ярославский педагогический вестник. 2012 № 1. с. 96
7. Abasov İ. “Azərbaycanın Kənd Təsərrüfatı”. “Elm və Təhsil”, Bakı, 2010
8. <http://diskurs.az/az/blog/page/8/>
9. <http://ucnoqta.az/news/13296>
10. http://www.azerbaijans.com/content_1771_az.html

Сабина Агамехди гызы Баширова

**Оценивание перспективы развития производства в аграрном секторе на основе
эконометрических моделей**

Резюме

Исследование показывает, что в долгосрочной перспективе, инновация повсеместно применяться для сельскохозяйственных предприятий, экономические возможности значительно расширить свою социальную, экономическую и экологическую эффективность производства продукции в расчете на единицу потраченной денежной средств и материальные затраты, а также сельскохозяйственные ресурсы способствует уменьшению емкости. Способность широкого внедрения инноваций в прочности повышает конкурентоспособность сельскохозяйственной продукции.

Ключевые слова: инновации, сельскохозяйственное производство, эконометрическая модель, сценарный подход, экономический эффект

Sabina Agamehdi Bashirova

Estimation of production development prospects in the agricultural sector on the basis of econometric models

Summary

The study shows that in the long term, innovation is universally applied to agricultural enterprises, economic opportunities significantly expand their social, economic and environmental efficiency of production per unit spent money and material costs, and agricultural resources contribute to a decrease in capacity. The ability to widely introduce innovations in strength increases the competitiveness of agricultural products.

Keywords: innovation, agricultural production, econometric model, the scenario approach, the economic effect

Elmi redaktor: i.f.d., dos. Y.Məmmədov

Daxil olub: 06.10. 2016.

Çapa qəbul olunub: 12.10.2016.